Skrivelse
Datum 2022-12-14
Diarienummer KU 2022-01102

Västra Götalandsregionen
Förvaltningen för kulturutveckling
Handläggare: Ulf Larsson
Telefon: 0760-52 80 50
E-post: ulf.k.larsson@vgregion.se

Anders Lindauer
Folkets Hus och Parker, Västra regionen
anders.lindauer@folketshusochparker.se

Angående kulturhistorisk värdering av Folkets parks bebyggelse på fastigheten Dotorp 6:11, Falköpings stad och kommun

Förvaltningen för kulturutveckling har av Folkets Hus och Parker ombetts yttra sig angående det kulturhistoriska värdet hos Folkets parks bebyggelse i Falköping, särskilt sommarteatern och cafébyggnaden. Undertecknad har översiktligt besiktigat Folkets parks byggnader den 28 november 2022 och vill framföra följande synpunkter.

Historik och beskrivning av Folkets park

Falköpings Folkets park startades 1908 av nykterhetslogen Verdandi, arbetarkommunen och socialdemokratiska ungdomsklubben. Tre år senare bildades en självständig folkparksförening för driften av verksamheten. Parken låg då på Mösseberg, men i slutet av 1920-talet beslutades att flytta anläggningen närmare staden. År 1930 flyttades anläggningen till nuvarande plats vid Ranten. Fram till 1988 var parken en renodlad sommarpark, och för evenemang under vintertid hyrde man in sig i Medborgarhuset. År 1988 ersattes en äldre dansbana en stor danspaviljong i parken, vilket möjliggjorde verksamhet året runt.

Folkets park utgörs idag av sju byggnader. Den stora danspaviljongen från 1988 dominerar anläggningen och är den byggnad som är kärnan i verksamheten. Strax intill danspaviljongen ligger en äldre faluröd byggnad, som tidigare fungerat som dansbana, men numera används som förråd. I samma del av parken ligger en långsträckt tombolabyggnad tätt intill en f.d. korvkiosk. Den faluröda f.d. dansbanan och tombolabyggnaden förefaller ha relativt hög ålder, kanske uppfördes de i samband med eller strax efter det att parken anlades. Strax söder om tombolabyggnaden finns parkens sommarentré med grindar och biljettkurer av relativt sen datum.

I Folkparkens norra del ligger sommarteatern, en åttkantig cafébyggnad samt en toalettbyggnad. Sommarteatern stod enligt uppgift färdig 1931, alltså i samband med att parken anlades på sin nya plats. Äldre fotografier visar teaterbyggnaden innan taket byggdes till. Enligt uppgift ska taket ha uppförts 1937. Strax intill sommarteatern ligger en åttkantig cafébyggnad, som lär vara medflyttad från folkparkens tidigare anläggning på Mösseberg. På andra sidan om sommarteatern ligger en toalettbyggnad, som är betydligt yngre än de två andra byggnaderna i denna del av parken, sannolikt uppförd under 1900-talets senare del.

Sommarteatern

Sommarteatern utgörs huvudsakligen av två delar, dels teaterbyggnaden med scen och loger, dels ett tak som är byggt över åskådarplatserna i sluttningen mot teaterscenen. Teaterbyggnaden har bevarat mycket av sin ursprungliga karaktär och har flera intressanta byggnadsdelar och spår från teaterns storhetstid. Byggnaden är uppförd i en stil som arkitektoniskt anknyter till 1920-talsklassicism med klassiska motiv som gavelröstenas flacka tempelgavlar, fasadernas stiliserade pilastrar och meanderslingor ovanför scenen. Samtidigt finns en del drag från 1930-talets funktionalistiska stilideal i form av de släta panelklädda fasaderna och de ospröjsade fönstren vid logerna. Andra kulturhistoriskt intressanta spår i teaterbyggnaden är byggnadsdetaljer som ursprungliga trätrappor och dörrar, anordningar med linor och spel för kulisser och ridåer samt gamla teateraffischer på insidan av byggnadens ytterväggar. Då byggnadens ytterväggar endast är klädda med panel på utsidan är stommen på ett pedagogiskt sätt mycket väl synlig och vittnar om mellankrigstidens byggnadsskick.

Framför teaterscenen har ett skyddande tak för åskådarna uppförts, delvis försett med väggpartier. På fotografier från 1972 i Falbygdens museums bildarkiv framgår att taket vid denna tid hade en annorlunda utformning än dagens tak. Dels förefaller taket ha haft en svag sluttning från teaterbyggnaden. Dels var byggnadens väggpartier i betydligt högre grad än idag inklädda med panel eller skivor och smyckade med ett antal cirkelformade dekorationer. De längsgående låga sidopartierna verkar ha varit lägre än idag och dessutom till stor del försedda med spröjsade fönster. Byggnaden med sitt skyddande tak framför teaterscenen var sålunda mer sluten än idag, i stort sett förefaller endast gaveln mot parken i söder ha varit helt öppen när fotografierna togs 1972. I likhet med dagens byggnad utgjordes stommen av ett system av pelare, som bär upp takkonstruktionen. Om dagens byggnadsstomme, som utgörs av stålpelare som bär upp balkar av stål och trä är desamma som på äldre bilder är inte möjligt att avgöra.

Cafébyggnaden

Cafébyggnaden utgörs av en sluten del innanför väggar för personal och en öppen del under tak för besökare. Cafébyggnaden uppvisar en betydligt äldre karaktär än parkens övriga byggnader, t.ex. i form av de fasade stolpar som bär upp taket och

de profilerade takstolstassarna, vilket styrker uppgifterna om att byggnaden flyttats med från folkparkens tidigare läge på Mösseberg. Likaså skvallrar inredningen i byggnaden om en ålder som kan kopplas till tidigt 1900-tal.

Både sommarteatern och cafébyggnaden uppvisar skador på flera ställen. I stort sett alla konstaterade skador uppträder i anslutning till taken, men flera brister i taken har lett till skador i andra delar av byggnaderna, som i golvbjälklag och brädgolv. Skadorna vittnar om ett långvarigt bristande underhåll av byggnaderna, men bedöms vara fullt möjliga att reparera.

Kulturhistoriskt värde

Bebyggelsens i Folkets park i Falköping vittnar om parkens långa kontinuitet, allt i från den tidiga folkparken grundad av folkrörelser i tidigt 1900-tal, via uppbyggnaden av den nya parken på 1930-talet och den storhetstid som följde under de följande årtiondena, till dagens anläggning med tyngdpunkt i den stora paviljongen från 1988. Alla byggnader i parken är i det sammanhanget viktiga beståndsdelar för att förstå anläggningens historiska framväxt, och de bidrar alla till parkens kulturhistoriska värde.

I den redogörelse och ställningstagande för riksintressen för kulturmiljövården i Falköpings kommun, som upprättades 2016 av WSP som underlag till kommunens ÖP, uppmärksammas Dotorp som en stadsdel med lokalt bevarandevärde. Viktiga karaktärsdrag i stadsdelen som betonas i kulturmiljöunderlaget är 1970-talets enhetliga villabebyggelse och Folkets park. I underlaget betonas två av folkparkens byggnader, där sommarteatern bedöms ha ett regionalt bevarandevärde och den stora danspaviljongen bedöms ha ett lågt bevarandevärde. Inga andra enskilda byggnadsobjekt i Folkets park uppmärksammades i 2016 års underlag, något som undertecknad ställer sig något frågande till. Dels utgör folkparkens byggnader tillsammans en sammanhållen helhet och värdefull kulturmiljö, dels representerar flera av parkens övriga byggnader olika typer av kulturhistoriskt värde.

Cafébyggnaden utgör genom sin koppling bakåt i tiden och äldre byggnadsskick ur antikvariskt perspektiv en mycket viktig del av parken. Den faluröda dansbanan och tombolalängan utgör av samma orsak betydelsefulla årsringar i anläggningen som tydligt visar på folkparkens historiska utveckling. Sommarteatern med sitt vidbyggda tak är en central byggnad i folkparken, och spelade länge en viktig roll i anläggningens verksamhet. Sommarteaterns vidbyggda tak har en historisk förankring tillbaka till 1930-talet, dock är det oklart om den nuvarande byggnaden är uppförd senare. Oavsett ålder är dess funktion och koppling till teaterscenen tydlig och torde vara en god resurs i ett fortsatt nyttjande av sommarteaterns scen. Sommarentrén, danspaviljongen och toalettbyggnaden är visserligen av yngre datum, men återspeglar nya behov och utveckling av verksamheten.

Folkets park i Falköping representerar enligt Förvaltningen för kulturutveckling en mängd olika aspekter på kulturhistoriskt värde. De grundmotiv som brukar användas vid definiering av ett objekts kulturhistoriska värde kan indelas i dokumentvärde och upplevelsevärde. Dokumentvärde utgör historiska egenskaper, medan upplevelsevärde är av estetisk och socialt engagerande natur. Dessutom kan det finnas förstärkande motiv, som t.ex. sällsynthet, representativitet eller autenticitet. För folkparkens byggnader på fastigheten Dotorp 6:11 kan de kulturhistoriska värdena konstateras utgöras av följande värden.

- **Dokumentvärdet** utgörs främst av ett *byggnadshistoriskt, arkitekturhistoriskt, samhällshistoriskt och socialhistoriskt värde*.

  Det byggnadshistoriska och arkitekturhistoriska värdet utgörs av att parkens byggnader genom sin gestaltning och detaljutformning samt sina material vittnar om de rådande arkitekturströmningarna och gängse byggnadsteknik vid de olika tider de uppförts.
  Samhällshistoriska och socialhistoriska värden är nära sammanflätade med varandra och representeras främst av folkparkens koppling till folkrörelser, underhållning och folkbildning. Behovet av teater, servering, dans och andra nöjen för en bredare befolkningskategori vittnar om såväl Sveriges som Falköpings utveckling under 1900-talet.

- **Upplevelsevärdet** utgörs av en mängd olika värden, där *identitetsvärde och symbolvärde* tillsammans med *miljöskapande och arkitektoniskt värde* i första hand bör nämnas.

  Bebyggelse med koppling till folkrörelser, fritid och nöje hör till en kategori som många människor på en ort kan känna samhörighet med och identifiera sig med i form av minnen och upplevelser. Då folkparken haft verksamhet under lång tid spänner detta identitetsvärde över ett flera generationer och olika intressen.
  Folkparken har en viktig miljöskapande funktion i stadsdelen Dotorp, där parkens olika byggnader genom sin mångfald bidrar till en värdefull kulturmiljö.
  Byggnadernas väl genomarbetade och tidstypiska gestaltningar med skilda arkitektoniska uttryck beroende på byggnadstid speglar mycket väl byggnadsskicket under främst 1900-talets första halva, och ligger till grund för bedömningen att anläggningens arkitektoniska värde är stort.

- **Till förstärkande motiv** i bedömningen av det kulturhistoriska värdet hör främst byggnadens *autenticitet, kvalitet och pedagogiska värde*.

  Folkparkens byggnader har trots en del förändringar i hög grad bevarat sin ursprungliga karaktär i form av uttryck och material. De i huvudsak bevarade planlösningarna och välbevarade partier av interiörer bidrar i hög grad till det autentiska värdet.
  De särpräglat utformade byggnaderna utgör ett pedagogiskt exempel på hur folkparksbyggnader planerades i mitten av förra seklet.
  Till dessa förstärkande motiv kan även bruksvärdet fogas, där gediget uppförda byggnader har ett högt värde i en cirkulär ekonomi och hållbart samhällsbygge, där det genom återbruk finns potential för lång livslängd.

Folkparker är enligt Förvaltningen för kulturutveckling en viktig del av vårt gemensamma kulturarv, såväl de fysiska objekten som den immateriella delen av kulturarvet i form av minnen och identifikation mm. Med hänvisning till ovan nämnda aspekter på bebyggelsens kulturhistoriska värde vore rivning av en eller flera av Folkets parks byggnader enligt Förvaltningen för kulturutveckling mycket olycklig ur kulturhistorisk synvinkel, då det riskerar att utarma den mångfald av byggnader som är så karaktäristisk för folkparker. Istället förordas att anläggningens byggnader rustas upp och vårdas så att Folkets park kan bevaras och användas i framtiden.

Med vänliga hälsningar

Ulf Larsson
1:e antikvarie

Kulturmiljö
Förvaltningen för kulturutveckling

Regionens hus
541 80 Skövde

Telefon: 0760-52 80 50
e-post: ulf.k.larsson@vgregion.se